

TEKENAAR MET INVLOED

Leerlingen analyseren spotprenten van Louis Raemaekers

Spotprenten beoordelen behoort tot een van de vaste onderdelen in de geschiedenisles.

Vooraf spotprenten over de Eerste en Tweede Wereldoorlog zijn populair. Jammer genoeg worden vaak steeds dezelfde gebruikt. Van de meer dan duizend spotprenten die Louis Raemaekers over de Eerste Wereldoorlog maakte, behoren er slechts enkele tot de spotprentencanon. Maar nu zijn er een boek, twee exposities en een site waarmee dit materiaal breder beschikbaar komt. Een ware *fundgrube* voor wie onder meer Duitsland-kritische prenten zoekt.

De in Roermond geboren Louis Raemaekers (1869-1956) speelde gedurende de Eerste Wereldoorlog een niet te onderschatten rol. Hij verbeeldde de anti-Duitse gevoelens van *De Telegraaf*, kreeg erkenning via de *Daily Mail* en werd door Wellington House – de schuilnaam van het in 1914 opgerichte *War Propaganda Bureau* – ingezet om de Verenigde Staten rijp te maken voor oorlogsdeelname. Raemaekers correspondeerde met de machtingen der aarde (onder meer Raymond Poincaré, Herbert Hoover, Theodore Roosevelt, Woodrow Wilson en Herbert Asquith). Zijn cartoons werden in dagbladen, tijdschriften, boeken, exposities en als *stiffeners* in sigarettenverpakkingen gepubliceerd.

Komend vanuit een neutraal land, met een Duitse moeder en niet ver wonend van de slagvelden, werd hij beschouwd als een zeer geloofwaardige vertolker van wat er werkelijk plaatsvond. Daar kwam nog bij dat hij in zijn virulent anti-Duitse spotprenten universele symbolen gebruikte, waardoor ze voor iedereen toegankelijk waren en snaren raakten. Zozeer zelfs dat de Duitsers mogelijk een prijs op zijn hoofd zetten.

Gedurende de oorlog werden Raemaekers prenten miljoenen keren gereproduceerd en over de hele wereld verspreid. Destijds werd hij gezien als de meest invloedrijke non-combattant.

WAT?

Een lessenserie over de spotprenten van Louis Raemaekers. Lesmateriaal is te vinden op **louisraemaekers.com** (zie kader voor meer informatie over de makers en de vindplaats). Spotprenten zijn vanaf de derde klas een vast onderdeel van lessen en toetsen. Het 'lezen' van deze prenten is voor menig leerling een opgave. Door de universele symbolen

die Louis Raemaekers in zijn cartoons gebruikte – denk aan *Uncle Sam*, de Gallische haan, een skelet met zeis en Bijbelse figuren – zijn ze toegankelijk en begrijpelijk. Aan de hand van verschillende prenten kan de diepere symboliek van spotprenten duidelijk worden gemaakt.

VOOR WIE?

Vanaf de derde klas vmbo-t tot en met bovenbouw vwo.

TIJDVAK

Tijd van wereldoorlogen (1900-1950).

Ger Jan Onrust is sectordirecteur onderwijs op het Sintermeertencollege in Heerlen.

Better a living dog than a dead lion, 'The Driver: "You are a worthy Dutchman. He who lies in that grave was a foolish idealist."
Spotprent van Louis Raemaekers, 1914. Archief Stichting Louis Raemaekers.

LESDUUR

Drie lessen van 45 minuten.

HOE?

Na een korte introductie over de Eerste Wereldoorlog (met een powerpoint) maken de leerlingen individueel een analyse van enkele spotprenten. Doel is het historisch besef betreffende de oorlog in kaart te brengen. In de tweede les worden stap voor stap een aantal in moeilijkheid oplopende spotprenten van Raemaekers geanalyseerd. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de spotprentwijzer die eerder in *Kleio* werd gepubliceerd. De vragen en stappen die hierin voorkomen, worden eerst besproken. Bij iedere opdracht wordt meer gevraagd van het redeneervermogen van de leerling. De leerlingen moeten samenwerken. Tijdens de derde les worden dezelfde vragen gesteld als bij de 'nulmeting' van de eerste les, echter nu over de beroemde kaart van Europa, waarin de Europese naties als personen worden voorgesteld.

steld. Raemaekers maakte deze kaart in 1914 en gaf hem de titel 'De Satirieke kaart van Europa' mee, met als ondertitel 'Het gekkenhuis'. Het is de bedoeling dat deze opdracht weer individueel wordt gemaakt. Na afloop kunnen de nulmeting en deze meting met elkaar worden vergeleken. Is het historisch besef vergroot? Is het begrip van (de symboliek) van spotprenten toegenomen?

WAT LEVERT HET OP?

Leerlingen kunnen aan het einde van de lessen de stappen voor het analyseren van spotprenten toepassen. Het gaat hierbij om de volgende stappen en vragen:

- Figuren, tekst en voorwerpen.
- Staat er een jaartal (of zelfs datum) op de spotprent?
- Welke figuren zie je? Wat of wie stellen ze voor?
- Welke voorwerpen zie je? Wat stellen ze voor?
- Wat doen de figuren? Wie of wat krijgt de 'schuld' van de tekenaar?

De Satirieke kaart van Europa, het gekkenhuis. Kaart van Louis Raemaekers, 1914. Archief Stichting Louis Raemaekers.

THEMA

Op welke gebeurtenis heeft de spotprent betrekking?

MENING: BOODSCHAP VAN DE TEKENAAR

Vraag je af wat de mening van de tekenaar over het door hem afgebeelde thema is.

VERGELIJKING: DE SPOTPRENT ALS BRON

In hoeverre klopt de boodschap van de spotprent met wat historici erover gezegd/geschreven hebben?

Ook beschikken leerlingen na de lessen over basis-kennis betreffende de Eerste Wereldoorlog. Ze kunnen uitleggen wat bedoeld wordt met het Von Schlieffenplan, loopgravenoorlog en tweefrontenoorlog. Daarnaast kunnen ze minimaal drie oorzaken voor het uitbreken van de oorlog noemen.

WAAROM?

Het kunnen omgaan met historische bronnen is een van de belangrijkste vaardigheden die wij leerlingen aanleren. Spotprenten zijn een bijzonder soort bron. Leerlingen hoeven zich niet af te vragen of de bron een feit of een mening weergeeft – het geven van een mening zit opgesloten in de bron. Het is dus zaak om te achterhalen welke mening de maker heeft, hoe deze te plaatsen en hoe deze te verklaren. De prent moet in de historische context geplaatst kunnen worden. 'Waarom heeft deze maker, deze prent, in die tijd en op die plaats gemaakt?'

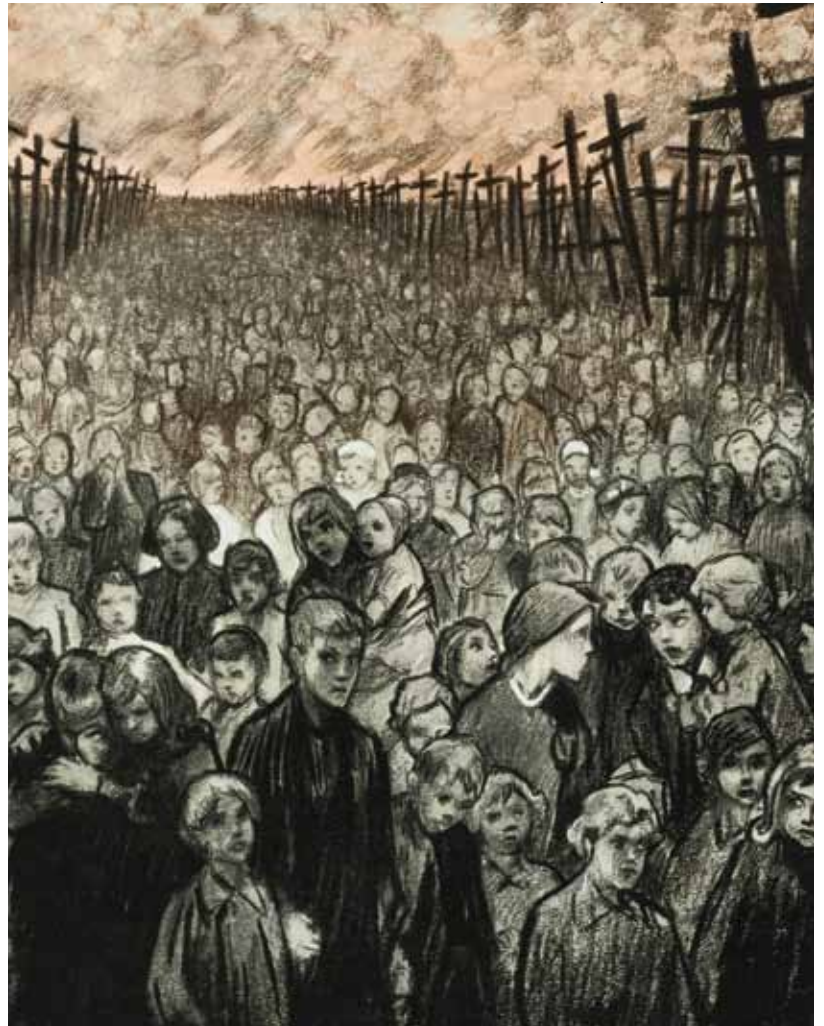
Daarom is het geven van een inleiding over de Eerste Wereldoorlog, voordat met de prenten aan de slag gegaan kan worden, noodzakelijk. Het is dan ook goed mogelijk een aantal van Raemaekers' spotprenten te koppelen aan andere conflicten waarbij grote hoeveelheden soldaten en/of burgers slachtoffer werden van oorlogsgeweld.

HISTORISCHE ACHTERGROND

Eigenlijk is het opmerkelijk dat een Nederlander tijdens en kort na de Eerste Wereldoorlog als de meest invloedrijke cartoonist van de oorlog werd gezien. Aan het begin van de oorlog was er in Duitsland geen sprake van oorlogspropaganda. Raemaekers en *De Telegraaf* werden goed in de gaten gehouden door de Nederlandse legerleiding aangezien men neutraal wilde blijven. Juist vanwege de soms koele ontvangst die zijn spotprenten kregen, week Raemaekers uit naar Engeland. Al tijdens de oorlog werd hij Ridder in de Nationale Orde van het Légion d'honneur en er zouden nog ordes van België, Italië, Litouwen,

Letland, Polen en Joegoslavië volgen. In 1934 werd hij uiteindelijk ook benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau. Zoals bekend vergiste de NSDAP zich later niet in de rol die propaganda kon spelen, een les die het Derde Rijk van Raemaekers en Wellington House had geleerd. ■

Kreuzland, Kreuzland, über alles!, 'Waar zou vader liggen?' Spotprent van Louis Raemaekers, 1914. Archief Stichting Louis Raemaekers.

STICHTING LOUIS RAEMAEKERS

Stichting Louis Raemaekers besteedt – honderd jaar na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog – aandacht aan de naamgever van de stichting. Zo verscheen er een fraaie monografie getiteld *Louis Raemaekers 'met pen en potlood als wapen'*, een rijk geïllustreerde bewerking van het proefschrift van Ariane de Ranitz uit 1989 (296 blz., € 39,95).

Ook zijn er exposities: een fraaie, vrij kleine, expositie in het Limburgs Museum in Venlo en er is een kleinere, reizende expositie. Deze laatste expositie kan nog steeds aangevraagd worden.

Ten slotte is er een site: **louisraemaekers.com**. Deze bevat naast veel materiaal over het leven en werk van Raemaekers, het notenapparaat van het boek, honderden afbeeldingen van spot- en andere prenten en het hierboven besproken lesmateriaal. Dit lesmateriaal werd verzorgd door Bertiëlle Michielsen, Sanny Kerssemeeckers en Cheryl Verhaegen, onder begeleiding van Hans Beckers van de Fontys Lerarenopleiding, Sittard. Het is te vinden onder het kopje 'Educatief'.